

สถาบันอุดมศึกษาของรัฐกับงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม

.....ระพี สาคริก

รัฐได้ประกาศนโยบายให้ป็นเป็นปรองดองเพื่อวัฒนธรรมไทย บนพื้นฐานสังคมซึ่งตกอยู่ในสภาพยึกยิดรูปแบบอันเนื่องจากการสูญเสียที่รากฐาน ภาพที่ปรากฏซึ่งคงไม่เพียงป็นหากเป็นมานานพอสมควรแล้วก็คือ มีการมุ่งไปเป็นอยู่รูปแบบมากขึ้น น่าจะส่งผลให้เยาวชนซึ่งเป็นกลุ่มคนที่กำหนดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต ตกไปอยู่ในตัวที่ยึกยิดติดอยู่กับด้านหนึ่งของสังคม ทำให้กระทบกระทั่งกับอีกซีกหนึ่งรุนแรงยิ่งขึ้นหรือเปล่า เป็นสิ่งที่ขอฝากไว้ให้คิดกันดู ที่หทัยยกเอาประเด็นขึ้นมากล่าวหาใช่ไม่เห็นด้วยกับการกำหนดนโยบายการรณรงค์เพื่อวัฒนธรรมไม่ หากชี้แนะให้คิดว่า ปีนี้น่าจะเป็นจุดเริ่มต้นมองเห็นได้ว่าการแก้ปัญหาภาวะสูญเสียวัฒนธรรมควรเน้นที่ไหน แม้เพียงในบรรยากาศสถาบันการศึกษา หากไม่มองข้ามก็อาจจะพบภาพความจริงได้อย่างชัดเจน

ในพระราชบัญญัติสถาบันอุดมศึกษาของรัฐซึ่งเป็นกลุ่มสถาบันในระดับนี้ที่เกิดขึ้นก่อนที่จะมีสถาบันอุดมศึกษาของเอกชนก็ได้เขียนถึงหน้าที่หลักเอาไว้รวม 4 ประการด้วยกันคือ การเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการแก่ชุมชน และการส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งที่กล่าวถึงนี้ได้มีการระบุไว้จนแทบจะเป็นประเพณีมาจากอดีต โดยที่เมื่อมีสถาบันอุดมศึกษาเกิดใหม่ก็มักเขียนไว้อย่างนี้ และเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นก็มักนำมาใช้เป็นเครื่องมืออ้างด้วย ซึ่งก็ถือเป็นธรรมชาติของคนในสังคมที่มักพึ่งพาตนเองไม่ได้มากนัก

หากจำไม่ผิดแนวคิดที่หทัยยกมาเขียนนี้ เกิด จากช่วงหนึ่งในอดีตขณะที่หลายคนในแวดวงของการอุดมศึกษาเกิดความรู้สึกอึดอัดเนื่องจากเน้นการจัดการศึกษากันอยู่ในห้องเรียนมานานจนเกิดปัญหามากขึ้น จึงมีคนระดับบน ๆ กลุ่มหนึ่งเริ่มคิดว่า หากมุ่งอยู่เพียงในกรอบของเทคนิคด้านเดียว สถาบันก็คงไม่อาจนำเอาวิชาความรู้ที่เรียนในห้องออกมาปรับใช้ให้บริการแก่สังคมภายนอกได้อย่างเหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริง

พอดีกันกับเป็นช่วงที่สถาบันอุดมศึกษาแต่ละแห่งได้รับการกำหนดให้มีพระราชบัญญัติของตัวเอง จึงมีการระบุหน้าที่ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อใช้เป็นฐานการบริหารและจัดการ และเขียนไว้ด้วยว่า ให้มีหน้าที่ส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม นับเป็นการปรับแนวคิดพื้นฐานการจัดการศึกษาคั้งสำคัญ แต่เท่าที่จำได้ การพูดจากันทั้งในและนอกห้องประชุมระหว่างบุคคลผู้เกี่ยวข้องก่อนที่เรื่องนี้จะปรากฏออกมาเป็นทางการและประกาศใช้ ก็มักมีการอ้างถึงมหาวิทยาลัยในประเทศนั้นๆ ซึ่งเชื่อว่าเจริญแล้วและทำกันแล้ว หากมองไปยังด้านที่เป็นกระแสทำให้รู้สึกไม่ไหวว่า ภายใต้พื้นฐานการปรับนำจะมีความรู้สึกเอาอย่างฝรั่งแฝงอยู่สัก ๆ ในรากฐาน แทนที่จะเกิดจากการคิดให้ด้วยตัวเองอย่างอิสระ ประเด็นที่กล่าวถึงนี้ในขณะนั้นจึงเป็นเรื่องกำกวมกันอยู่

เมื่อเป็นเช่นนี้จึงคาดการณ์ว่า กระแสที่ปรากฏอยู่ในงานส่งเสริมและฟื้นฟูวัฒนธรรมของสถาบันอุดมศึกษาเท่าที่เป็นมาจากขณะนั้นจนถึงปัจจุบัน น่าจะมีอิทธิพลเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรมฝรั่งแฝงเป็นส่วนหนึ่งอยู่ด้วยไม่มากนัก โดยที่ประเด็นหลัก ๆ ซึ่งทำให้อ่านได้ว่ามีสิ่งแปลกปลอมเข้าไปอยู่ในรากฐานวัฒนธรรมการศึกษาไทยก็คือ การเน้นมองปัญหาด้วยทิศทางออกจากตัวเอง ก็กับการก้าวไปสู่สภาพของการแยกส่วนมากขึ้นและเร็วขึ้น แทนที่จะมีพื้นฐานทำให้เห็นและเข้าใจได้ด้วยตนเองว่า ทุกสิ่งทุกอย่างผสมผสานกันอยู่ในตัวของแต่ละ เรื่องและแต่ละคน แม้การเกษตรซึ่งมีคนกลุ่มหนึ่งได้เพียรพยายามที่จะพัฒนาไปสู่การผสมผสานแต่ก็ยังคงถูกข่มไว้ด้วยอิทธิพลแยกส่วนซึ่งมีพลังเหนือกว่า

เช่นเดียวกันกับหน้าที่ของสถาบันอุดมศึกษาซึ่งเขียนไว้ว่า มีการเรียนการสอน การวิจัย การให้บริการแก่ชุมชน และส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรม ถึงขณะนี้ภาพที่สะท้อนออกมาปรากฏให้เห็นได้ชัดเจนก็ยังคงอยู่ในสภาพที่แยกส่วน แม้มองเพียงงานส่งเสริมและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมก็ยังเห็นได้ชัด

เนื่องจากสิ่งที่จะออกมาพอออกมาปรากฏ มักเป็นงานการจัดตั้งหน่วยงานย่อยซึ่งแยกส่วนออกไปเรื่อย ๆ โดยที่เชื่อว่าเป็นการขยายงาน แต่จริง ๆ แล้วกลับทำให้เกิดการเน้นรูปแบบซึ่งเป็นเพียงผลพวงจากกระแสการเปลี่ยนแปลงของวัฒนธรรม แม้การแสดงต่าง ๆ ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลายอยู่ในกระแสของแต่ละท้องถิ่นและแต่ละช่วง แทนที่จะสะท้อนให้เห็นถึงภาพของจุดเริ่มต้น อันเกิดจากรากฐานความรู้สึกรับผิดชอบของคนผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติอันมีผลฟื้นฟูและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมอยู่ในด้านหนึ่ง เราจึงพบว่าโดยทั่วไปแล้ว การฟื้นฟูอย่างจริงจังยังไม่ถึงจุดเริ่มต้นโดยคนส่วนใหญ่

ข้อสังเกตที่กล่าวแล้วน่าจะมีผลสืบเนื่องมาจากการสูญเสียรากฐานจริงอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้มองไม่เห็นจุดเริ่มต้นอันแท้จริงซึ่งอยู่ใกล้ตัวที่สุดและเริ่มจากจุดก่อน หากบุคคลากรของสถาบันการศึกษาส่วนใหญ่สามารถเห็นได้ถึงความจริง การนำเอาเงินภาษีอากรจากประชาชนมาใช้จ่าย ก็น่าจะช่วยให้เกิดความหวังแก่ผู้เสียภาษีได้บ้างไม่มากนักน้อย

จากการได้รับเชิญไปสัมผัสกับบรรยากาศของมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในช่วงที่ผ่านพ้นมาอย่างหลากหลายและต่อเนื่อง ทำให้มีโอกาสได้ยืมได้ฟังแม้บางครั้งได้พบเห็นด้วยตนเอง ถึงสภาพของครูอาจารย์จำนวนไม่น้อยที่ขาดความใกล้ชิดและความสนใจศิษย์ ทำให้รู้สึกว่าขาดจิตสำนึกถึงหน้าที่ความเป็นครูที่ควรมุ่งมั่นพัฒนาจิตวิญญาณเยาวชนคนรุ่นหลัง ซึ่งสิ่งนี้ควรถือได้ว่าเป็นรากฐานวัฒนธรรมในขั้นพื้นฐานและเป็นสิ่งอยู่ใกล้ตัวที่สุด

๗ โอกาสนี้ใคร่ขอกล่าวว่า รากฐานวัฒนธรรมคือความรักความมีเมตตาธรรมซึ่งผู้ใหญ่มากกว่า หึงมีคือเยาวชนคนรุ่นที่ชีวิตกำลัง เติบโตมาอันถือเป็นทรัพยากรสำคัญขั้นพื้นฐาน ดังนั้นก่อนที่จะมองความคัญและระลึกได้ข้ามไปสู่สิ่งที่อยู่ไกลตัว หากไม่เดินตามกระแสสมัยนิยมโดยที่มีความจริงใจ เห็นควรเริ่มต้นจากตัวเองและสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวที่สุดก่อนอื่น และปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่น่ารักน่าศรัทธาตลอดจนน่าเชื่อถือแก่เด็ก สืบเนื่องมาจากการรู้ถึงคุณค่าของเด็กซึ่งชีวิตยังคงค้อยโอกาสกว่า

ดังนั้นการทำหน้าที่ส่งเสริมและฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมจึงน่าจะเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่ในกระแสจิตวิญญาณของบุคคลากรในสถาบันการศึกษาอย่างชัดแจ้งและ เริ่มต้นจากจุดดังกล่าวให้ได้แม้บางครั้งจะเป็นเรื่อง เล็กน้อยไม่ว่าในห้องเรียน แต่ละคนจะสอนสาขาวิชาอะไรก็ตามกาส่งเสริมฟื้นฟูศิลปวัฒนธรรมย่อมเป็นสิ่งมีอยู่ในอีกด้านหนึ่งให้รู้สึกอย่างผสมกลมกลืนไปกับชีวิตและงาน และสามารถสานจากสิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวใกล้ใจไปถึงได้ทุกเรื่องอย่างผู้รู้และเข้าใจจริง

หากย่อหย่อนด้วยสิ่งดังกล่าวแล้ว การที่มหาวิทยาลัยเขียนไว้ในพระราชบัญญัติ และมักนำมาใช้เป็นข้ออ้างเมื่อต้องการขอสิ่งนั้นสิ่งนี้จากอำนาจรัฐซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือขอจากเงินภาษีประชาชน ก็คงมีการแยกส่วนงานออกไปเรื่อย ๆ ก็เท่ากับสร้างกำแพงปิดกั้นตัวเองทำให้งานวน เวียนอยู่ภายในอย่างหาทางออกมาสองประโยชน์สุขแก่ประชาชนได้ยากยิ่งขึ้น

อนึ่ง งานส่งเสริมฟื้นฟูศิลปและวัฒนธรรมคงไม่ใช่มีกรอบจำกัดอยู่เพียงหน่วยงานซึ่งมีชื่อเกี่ยวข้องโดยตรงและไม่ใช่เป็นเพราะมีการเขียนไว้ในพระราชบัญญัติ อีกทั้งต้องแยกออกมาเป็นหน่วยงานอื่นร่วมถึงมีการแสดง เรื่องนั้นเรื่องโน้น หากถือเป็นหน้าที่ของทุกคนซึ่งถือรากฐานผูกพันอยู่ที่พื้นดินเกิดของแต่ละท้องถิ่นอันพึงสำนึกได้ครบเท่าที่แต่ละคนเกิดมาเป็นมนุษย์.